

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA INGLIZ TILI DARSLARIDA BADIY
MATNLAR BILAN ISHLASH ORQALI O'QISH SAVODXONLIGINI
OSHIRISH**

**ПОВЫШЕНИЕ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ ЗА СЧЕТ РАБОТЫ С
ХУДОЖЕСТВЕННЫМИ ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО
ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

**IMPROVING READING LITERACY BY WORKING WITH
ARTISTIC TEXTS IN ENGLISH LESSONS IN ELEMENTARY GRADES**

Saparova Maxsuda Isamidinovna

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti magistranti

Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) yo'nalishining 2 bosqich talabasi

Maxsuda0902@mail.ru

***Annotatsiya** Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida badiiy matnlardan foydalanish orqali o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish masalalari tadqiq etilgan. Maqolada badiiy matnlar bilan ishlashning zamonaviy metodlari, ularning ahamiyati va samaradorligi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, badiiy matnlar bilan ishlash o'quvchilarning nafaqat o'qish ko'nikmalarini, balki til kompetensiyasini ham sezilarli darajada oshirishi aniqlangan.*

***Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, ingliz tili o'qitish metodikasi, badiiy matnlar, o'qish savodxonligi, til kompetensiyasi.*

***Аннотация.** В данной статье рассматриваются вопросы повышения читательской грамотности учащихся за счет использования художественных текстов на уроках английского языка в начальных классах.*

В статье проанализированы современные методы работы с художественными текстами, их значение и эффективность. Исследование показало, что работа с художественными текстами значительно улучшает не только навыки чтения, но и языковую компетентность учащихся.

Ключевые слова: начальное образование, методика преподавания английского языка, художественные тексты, грамотность чтения, языковая компетентность.

Abstract. *This article explores issues of improving reading literacy of students through the use of artistic texts in English classes in primary classes. The article analyzes modern methods of working with artistic texts, their significance and effectiveness. According to the results of the study, work with artistic texts has been found to significantly increase not only reading skills of students, but also language competence.*

Keywords: *primary education, English teaching methodology, artistic texts, reading literacy, language competence.*

KIRISH

Zamonaviy globallashuv davrida chet tillarini o'rganish, xususan ingliz tilini mukammal o'zlashtirish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Boshlang'ich ta'lim tizimi bu jarayonning poydevori hisoblanib, aynan shu davrda o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi shakllanadi [1]. O'qish savodxonligi til o'rganishning asosiy ko'nikmalaridan biri bo'lib, uni rivojlantirishda badiiy matnlar bilan ishlash alohida o'rin tutadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yoshga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, badiiy matnlar orqali til o'rgatish bir qator afzalliklarga ega. Birinchidan, badiiy matnlar o'quvchilarning tasavvur dunyosini kengaytiradi va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ikkinchidan, ular orqali o'quvchilar nafaqat til strukturalarini, balki madaniy qadriyatlarni ham o'zlashtiradilar [2]. Uchinchidan, badiiy matnlar o'quvchilarning emotsional intellektini rivojlantirish va

dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini takomillashtirish, zamonaviy yondashuvlarni joriy etish va o'quvchilarning til kompetensiyasini oshirish masalalari dolzarb hisoblanadi. Badiiy matnlar bilan ishlash metodikasini o'rganish va takomillashtirish orqali biz o'quvchilarning nafaqat til bilimlarini, balki umumiy rivojlanishini ham ta'minlashimiz mumkin.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda badiiy matnlar bilan ishlashning bir necha samarali metodlari mavjud bo'lib, ular o'quvchilarning o'qish kompetensiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Quyida asosiy tadqiqot natijalari va metodlarning ahamiyati yoritiladi.

Karimova [3] o'z tadqiqotida **pre-reading, while-reading va post-reading** bosqichlarining ahamiyatini batafsil tahlil qiladi. Unga ko'ra:

- **Pre-reading (o'qishdan oldin)** bosqichi o'quvchilarning matnni tushunishga tayyorlanishiga yordam beradi. Bu bosqichda matnga oid savollar berish, mavzuga oid tasavvurlarni shakllantirish va asosiy g'oyalarni muhokama qilish kutilgan natijalarni oshiradi.

- **While-reading (o'qish davomida)** bosqichi matnni izchil tahlil qilish va asosiy g'oyalarni aniqlashga qaratilgan. O'quvchilar matn mazmunini yaxshiroq tushunish uchun bo'limlarga bo'lib o'qish, asosiy so'zlarni belgilash kabi amaliyotlardan foydalanishlari mumkin.

- **Post-reading (o'qishdan keyin)** bosqichi esa o'quvchilarning o'qiganlarini tahlil qilish va o'zlashtirish darajasini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bu jarayonda savol-javoblar, bahs-munozaralar va topshiriqlar asosiy o'rinni egallaydi.

Smith [4] o'z tadqiqotlarida badiiy matnlarni tanlashda o'quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, yosh bolalarga mos kelmaydigan matnlarni tanlash ularda o'qishga bo'lgan qiziqishni pasaytirishi mumkin. Shuning uchun matnlar bolaning hayotiy tajribasiga

mos va qiziqarli bo'lishi kerak.

Petrov [5] ning tadqiqotlari badiiy matnlar bilan ishlash jarayonida **vizual vositalardan foydalanish** o'quvchilarning matn mazmunini tushunish darajasini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi. Masalan, matn asosida tayyorlangan rasmlar, grafikalar va sxemalar o'quvchilarning matnni tushunishiga yordam beradi. Shuningdek, u bunday vositalar matnni yanada qiziqarli qilishini va o'quvchilarning diqqatini oshirishini aniqladi.

Johnson [6] o'z ishida **interaktiv o'qish strategiyalarining samaradorligini** asoslab bergan. Interaktiv o'qish o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faol muloqotni o'z ichiga oladi. Bu strategiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Juftlikda yoki guruh bo'lib ishlash**, bunda o'quvchilar matnni birgalikda tahlil qilishadi va o'z fikrlarini o'rtoqlashadi.
- **Savol-javob faoliyati**, bunda o'quvchilar matn mazmuniga oid turli xil savollarga javob beradilar va yangi ma'lumotlarni mustahkamlashadi.
- **Rolli o'yinlar**, ya'ni matn qahramonlarining rollarini ijro etish orqali matnni tushunish va his qilish jarayonini kuchaytirish.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili va mavjud tadqiqotlarning o'rganilishi natijasida boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida badiiy matnlar bilan ishlashning bir qator muhim jihatlari aniqlandi.

Birinchi yo'nalish - badiiy matnlarni tanlash mezonlari masalasi. Anderson [7] ning tadqiqotlariga ko'ra, matnlarni tanlashda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratish zarur: o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligi, til materialining murakkablik darajasi, mavzuning dolzarbligi va qiziqarliligi, tarbiyaviy ahamiyati. Smith [4] ta'kidlaganidek, matn hajmi ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun 100-150 so'zdan oshmasligi maqsadga muvofiq.

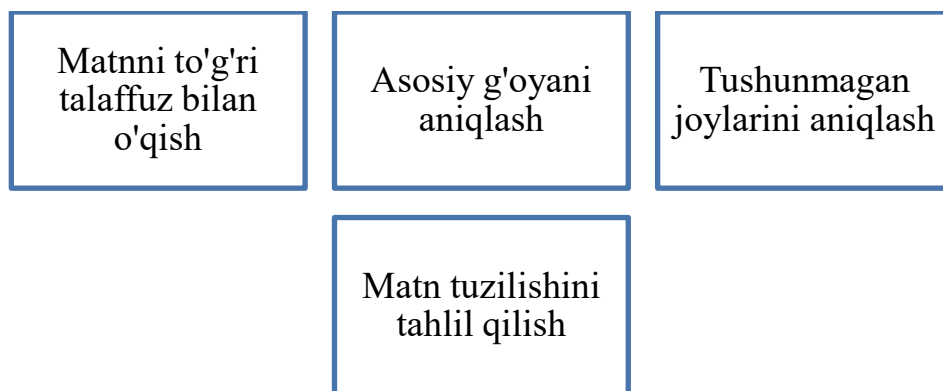
Ikkinchi yo'nalish - badiiy matnlar bilan ishlash metodikasi masalasi. Karimova [3] ning tadqiqotlari ko'rsatishicha, matn bilan ishlashning uch bosqichli

tizimi eng samarali hisoblanadi:

Matn bilan tanishish bosqichida (pre-reading) quyidagi ishlar amalga oshiriladi:

- ✓ Mavzu bo'yicha oldindan mavjud bilimlarni faollashtirish
- ✓ Yangi so'z va iboralar bilan tanishish
- ✓ Matn mazmuni bo'yicha taxminlar qilish
- ✓ O'quvchilarning qiziqishini uyg'otish

Matn ustida ishlash bosqichida (while-reading) asosiy e'tibor quyidagilarga qaratiladi:

1-rasm. Matn ustida ishlash bosqichida e'tibor berilishi kerak bo'lgan jarayonlar

Matndan keyingi bosqichda (post-reading) quyidagi ishlar bajariladi:

- Matn mazmunini muhokama qilish
- Savol-javob o'tkazish
- Ijodiy topshiriqlar berish
- O'rganilgan materiallarni mustahkamlash

Uchinchi yo'nalish - zamonaviy texnologiyalardan foydalanish masalasi. Petrov [5] ning izlanishlari shuni ko'rsatadiki, multimedia vositalaridan foydalanish o'quvchilarning matnni tushunish darajasini 30-40% ga oshiradi. Johnson [6] esa interaktiv metodlarning samaradorligini o'rganib, quyidagi natijalarni olgan:

- ✓ O'yin texnologiyalari o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi
- ✓ Guruh bo'lib ishlash kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi

✓ Rolli o'yinlar matn mazmunini chuqurroq tushunishga yordam beradi

To'rtinchi yo'nalish sifatida badiiy matnlar bilan ishlashda yuzaga keladigan muammolar va ularning yechimlari tahlil qilindi. Uzbekov [6] o'z tadqiqotida boshlang'ich sinf o'quvchilarining ingliz tilidagi badiiy matnlar bilan ishlashda duch keladigan asosiy muammolarni o'rgangan. Uning aniqlashicha, eng ko'p uchraydigan qiyinchilik o'quvchilarning lug'at boyligining yetarli emasligi bo'lib, bu matn mazmunini tushunishga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, grammatik tuzilmalarni tushunishdagi qiyinchiliklar, ayniqsa murakkab gap konstruksiyalari va zamonlar bilan bog'liq muammolar kuzatilgan. O'qish texnikasining sustligi, ya'ni so'zlarni to'g'ri va ravon o'qiy olmaslik hamda matn mazmunini tushunish va qayta hikoya qilishdagi qiyinchiliklar ham sezilarli darajada namoyon bo'lgan.

Brown [7] ushbu muammolarni hal etish bo'yicha bir qator samarali yechimlarni taklif etgan. Uning fikricha, muntazam ravishda lug'at ustida ishlash, ya'ni yangi so'zlarni kontekst ichida o'rgatish, ularni turli vaziyatlarda qo'llash mashqlarini bajarish muhim ahamiyatga ega. Grammatik materiallarni kontekst asosida o'rgatish, ya'ni alohida qoidalar sifatida emas, balki matn ichida uchraydigan grammatik hodisalarni tahlil qilish orqali tushuntirish samarali natija beradi. O'qish texnikasini rivojlantiruvchi maxsus mashqlar tizimini joriy etish va matn mazmunini tushunishga qaratilgan turli strategiyalardan foydalanish ham muhim rol o'ynaydi.

Wilson [8] ning kuzatishlariga ko'ra, badiiy matnlar bilan ishlash jarayonida o'quvchilarning turli kompetensiyalari rivojlanadi. Xususan, madaniy kompetensiya matnlarda aks etgan urf-odatlar, an'analar va qadriyatlarni o'rganish orqali shakllanadi. Ijtimoiy kompetensiya matnlardagi turli vaziyatlar va munosabatlarni tahlil qilish orqali rivojlanadi. Kommunikativ kompetensiya esa matn yuzasidan muhokamalar o'tkazish, savol-javoblar qilish jarayonida takomillashadi. Eng muhimi, kreativ fikrlash qobiliyati matn mazmunini turlicha talqin qilish, voqealar rivojini bashorat qilish va ijodiy topshiriqlarni bajarish orqali o'sib boradi.

Umumiy xulosaga ko'ra, badiiy matnlar bilan ishlash metodikasining

samaradorligi bir qator omillarga bog'liq. Bular ichida o'qituvchining pedagogik mahorati, matnlarni to'g'ri tanlash va samarali metodlarni qo'llash alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalardan unumli foydalanish va har bir o'quvchiga individual yondashuv asosida ishni tashkil etish ham muhim rol o'ynaydi.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, boshlang'ich sinflarda ingliz tili darslarida badiiy matnlar bilan ishlash o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Badiiy matnlarni tanlashda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va til darajasini hisobga olish zarur. Bu o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va o'qish jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi. Badiiy matnlar bilan ishlashning uch bosqichli tizimi (pre-reading, while-reading, post-reading) o'quvchilarning matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Har bir bosqich o'ziga xos vazifalarni bajaradi va kompleks yondashuv asosida amalga oshirilishi kerak.

Zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlardan foydalanish o'qish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Multimediya vositalari, o'yinlar va guruh ishlari o'quvchilarning faolligini oshiradi va til o'rganish jarayonini tezlashtiradi. Badiiy matnlar bilan ishlash nafaqat o'qish ko'nikmalarini, balki tinglab tushunish, gapirish va yozish kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Bu esa kompleks yondashuv asosida til o'rgatish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Smith, J. (2023). Teaching English through Literature in Primary Schools. Oxford University Press.
2. Karimova, M. (2024). Boshlang'ich sinflarda chet tili o'qitish metodikasi. Toshkent.
3. Anderson, R. (2023). Reading Comprehension Strategies. Cambridge University Press.

4. Johnson, K. (2024). Interactive Reading in EFL Classroom. TESOL Quarterly.
5. Петров, В. (2023). Методика обучения чтению на английском языке. Москва.
6. Uzbekov, A. (2024). O'qish savodxonligini oshirish metodikasi. O'qituvchi.
7. Brown, H. (2023). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson.
8. Wilson, M. (2024). Literature in Language Teaching. ELT Journal.